

Türkiye Bilimler Akademisi
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Sadullah Enverî Târîhi

ÜÇÜNCÜ CİLT | 1787-1792 OSMANLI-RUS AVUSTURYA SAVAŞI

İNCELEME - METİN

HAZIRLAYAN: ÜMMÜGÜLSÜM FİLİZ BAYRAM

Sadullah Enverî Târîhi
ÜÇÜNCÜ CİLT

Sadullah Enverî Târîhi

Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi: 53

ISBN: 978-625-8352-79-5

DOI: 10.53478/TUBA.978-625-8352-79-5
Ankara, 2023

Hazırlayan

Ümmügülsüm Filiz Bayram (Dr. Öğr. Üyesi)

Editör

Mahmut Ak (Prof. Dr.)

Tasarım

Murat Acar

TÜBA Başkanı

Muzaffer Şeker (Prof. Dr.)

Proje Koordinatörü

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Proje Danışmanı

Turgay Anar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Kurulu

Atilla Bir (Prof. Dr.)
Derya Örs (Prof. Dr.)
Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)
Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr.)
M. Fatih Andı (Prof. Dr.)
Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)
Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Proje İdari İşler Sorumlusu

Duygu Erol

Baskı

Ankara Basım
Başak Mah. 1704 Sk. No: 2/9
Mamak / Ankara
Sertifika No: 51028

© Türkiye Bilimler Akademisi 2023

Bu eserin tüm yayın hakları, Türkiye Bilimler Akademisi'ne aittir.
Yayıncının yazılı izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz ve çoğaltılamaz.
Eserden kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Kitabın dil, bilim, etik ve hukuk açısından bilimsel sorumluluğu yazara aittir.
Türkiye Bilimler Akademisi'nin sorumluluğu bulunmamaktadır.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Vedat Dalokay Cad. No: 112 Çankaya 06670 Ankara

bilimklasikleri@tuba.gov.tr

0 312 442 29 03

www.tuba.gov.tr

Sadullah Enverî

Sadullah Enverî Târîhi : 1787-1792 Osmanlı-Rus Avusturya Savaşı: İnceleme-Metin / haz. Ümmügülsüm Filiz Bayram.

Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2023.

944 s. ; 24 cm. – (Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Dizisi; 53)

ISBN 978-625-8352-79-5

1. Osmanlı Devleti - Tarih. 2. Ottoman Empire - History. 3. Sadullah Enverî Efendi - Biyografi. 4. Sadullah Enverî Efendi - Biography.

DR425 S23 2023

956.1015

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI

Kimyelerinde

Sadullah Enverî Târîhi

ÜÇÜNCÜ CİLT

1787-1792 OSMANLI-RUS AVUSTURYA SAVAŞI

İNCELEME - METİN

Hazırlayan

Ümmügülsüm Filiz Bayram

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Sadullah Enveri History

Turkish-Islamic Scientific and Cultural Heritage Series: **53**

ISBN: 978-625-8352-79-5

DOI: 10.53478/TUBA.978-625-8352-79-5

Ankara, 2023

Prepared By

Ümmügülsüm Filiz Bayram (Asst. Prof. Dr.)

Edited By

Mahmut Ak (Prof. Dr.)

Design

Murat Acar

President of TÜBA

Muzaffer Şeker (Prof. Dr.)

Publication Coordinators

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Advisors of Project

Turgay Anar (Prof. Dr.)

Editorial Board of Project

Atilla Bir (Prof. Dr.)

Derya Örs (Prof. Dr.)

Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)

Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr.)

M. Fatih Andi (Prof. Dr.)

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Administrative Affairs Supervisor of Project

Duygu Erol

Printed By

Ankara Basım

Başak Mah. 1704 Sk. No: 2/9

Mamak / Ankara

Certificate No: 51028

© Turkish Academy of Sciences 2023

All publishing rights of this work belong to the Turkish Academy of Sciences.

It may not be printed and reproduced partially or fully without the written consent of the publisher. It can be cited by providing full reference.

The author bears full scientific responsibility for the book in terms of language, academic, ethics and law. Turkish Academy of Sciences has no responsibility whatsoever.

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Vedat Dalokay Cad. No: 112 Çankaya 06670 Ankara

bilimklasikleri@tuba.gov.tr

0 312 442 29 03

www.tuba.gov.tr

Under the auspices of the
PRESIDENCY OF THE
REPUBLIC OF TÜRKİYE

Sadullah Enverî History

THIRD VOLUME

1787-1792 OTTOMAN-RUSSIAN AUSTRIAN WARS

REVIEW - TEXT

Prepared By
Ümmügülsüm Filiz Bayram

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Büyük gelecekle, büyük geçmişlerin bilgi ve birikimi üzerine inşa edilir.

Türkiye, ihtişamlı bir medeniyetin ve zengin bir tarihin meydana getirmiş olduğu büyük bir birikimin varisidir. Kökleri bilime, bilgiye, hikmete ve irfana dayanan bu birikim, ülkemizin geleceğinin inşası gayretlerinde de en önemli referansımız olmalıdır. Bu büyük birikimden yararlanmadığımız takdirde, geçmişimizi “müzelik bir emtia”ya dönüştürürüz, sağlıklı bir gelecek inşa edemeyiz.

Zira tarih, sadece geçmişte olup biten değil, aynı zamanda bugüne kalan, yarına da aktarılacak olandır. Milletler tarihte yalnızca geçmişlerini değil, geleceklerini de ararlar. Geçmişleriyle barışamayan, tarihini yorumlayamayan, ecdadına yabancılaşan milletler, sağlıklı bir gelecek inşa edemezler.

Çağımıza ve geleceğe yapacağımız etki bakımından, sahip olduğumuz zengin mirası yeniden ve daha güçlü biçimde harekete geçirmemiz gerekiyor. Türkiye Bilimler Akademisi tarafından yürütölen “Türk-İslâm Bilim ve Kültür Mirası Projesi”ni, işte bu amaca yönelik bir çalışma olarak değerlendiriyorum.

Proje kapsamında, sosyal bilimler, İslâmî ilimler, Türkiyat, sağlık ve tabiat bilimleri ve teknik bilimler alanlarında hazırlanan eserlerin, bilim ve kültür hayatımıza kazandırılmasını takdirle karşılıyorum.

Bu vesileyle, eserlerin müelliflerini rahmet ve şükranla yâd ediyor, projenin hayata geçirilmesinde görev alan bilim adamlarımız ile TÜBA mensuplarını kutluyorum.

Recep Tayyip Erdoğan

T.C. Cumhurbaşkanı

Takdim

Eski uygarlıkların ve tarihsel dönemlerin farklı coğrafyalardaki etkileri, akademik incelemeler ve popüler yayınlar aracılığıyla geniş bir okuyucu kitlesine ulaşıyor. Bilim tarihinin keşfedilmemiş hazineleri, son yıllarda dünyanın dört bir yanında yapılan araştırmalarla tozlu raflardan gün ışığına çıkıyor. Bu yükselen ilgi, bilim tarihinin sadece geçmişi anlamada değil aynı zamanda geleceği şekillendirmede de genç nesiller için ilham kaynağı olmasını sağlıyor.

Türkiye, bu küresel ilgi dalgasının odak noktasında kendine ayrıcalıklı bir yer edindi. Medeniyet havzamız tarihsel ve kültürel bağlamda, farklı kültürlerin ve bilimsel geleneklerin kucaklaştığı bir merkez olageldi. Sümerlerden Hititlere, Selçuklulardan Osmanlıya, birçok medeniyet, matematikten tıbbı, astronomiden felsefeye kadar geniş bir yelpazede bilimsel çalışmalara bu topraklarda imza attı. “Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Projesi” (TİBKM), bu benzersiz mirası koruma, belgeleme ve yayma görevini üstlenmiştir. Projenin, Cumhurbaşkanlığı himayelerinde yürütülüyor olması ve şimdiye kadar 50’den fazla eser yayımlanması bu görevin ne kadar ciddi bir şekilde ele alındığını göstermektedir.

Proje kapsamında, Türk ve İslam dünyasının bilim tarihinde yer edinen çalışmalarının günümüze aktarılması, bu alanda çalışanlara çok boyutlu bir inceleme imkânı sunmaktadır. Bu eserlerle,

Türk-İslam bilim tarihi çalışmalarının niteliği, kapsamı ve önemi daha net görülmektedir. Ayrıca, bu alandaki boşlukları doldurmak için araştırmacılara yeni ufuklar açılmaktadır. Geçmişteki bilim insanlarımızın çalışmaları hem günümüz hem de gelecek nesiller için bir rehber, bir pusula niteliğinde olacaktır.

Bilim tarihinin günümüze ve geleceğe taşınması, toplumsal özgüveni beslemekte ve Millî Teknoloji Hamlesi için zihni bir zemin hazırlamaktadır. Türkiye'nin kendi teknolojisini üretme vizyonu, sadece maddi ve teknik yatırımlarla değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel bir özgüvenle mümkündür. Bu özgüven, ancak tarihî ve kültürel mirasımızın tam olarak kavranmasıyla oluşabilir. İnsanlığın edindiği bilimsel birikimin yalnızca Batı'ya ait olduğu yanılsamasından kurtulma, bugün gelinen seviyenin insanlığın ortak çaba ve kazanımları sayesinde mümkün olduğu ve Türk ve İslam medeniyetinin zengin katkılarının asla azımsanmaması gerektiği hakikatini hatırlama bu özgüvenin ön şartıdır.

Bu bağlamda, bu eserlerin özellikle gençlerimiz için yol gösterici olmasını umuyoruz. Genç bir bireyin, kendi kültürel ve bilimsel mirasını tanıması, bu mirası keşfetmesi, onun dünya görüşüne, amaçlarına ve özgüvenine şekil verecektir. Geleceğin bilim insanları, mühendisleri, doktorları ve akademisyenleri için proje kapsamında yayımlanan eserler, geçmişin izinde yürüyerek kendi izlerini bırakmaları için bir fırsattır.

TİBKM eserleri, tüm okuyuculara, araştırmacılara ve bilim tarihine ilgi duyan herkese açık bir okuma davetidir. Türk-İslam bilim tarihinin zenginliklerini keşfetmek ve bu keşfi gelecek nesillere aktarmak için atılan bu adımların, Türkiye'nin ve dünyanın bilimsel ilerlemesine katkı sağlamasını içtenlikle temenni ediyorum. Projede ve eserlerin yayımlanmasında emeği geçen bilim insanlarımıza ve TÜBA çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Mehmet Fatih Kacır

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanı

Sunuş

Ülkelerin bilimsel ilerlemesi ve yenilikçilik performansı, topyekûn kalkınma ile uluslararası rekabette üstünlük sağlama bakımından stratejik öneme sahiptir. Toplumların geleceğinin güvenle inşası ve refahın toplumun tüm katmanlarına yayılması bilimin, bilimsel düşünce ve yaklaşımların önemsenmesi ve yaygınlaştırılması, gençlerin bilim ve araştırma alanına yönlendirilmesi, bilimsel çalışma ve başarıların teşvik edilmesi ile mümkündür. Bu konular, dünyadaki bilim akademilerinde olduğu gibi milli akademimiz Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) amaç ve görevleri arasında yer almaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşmak için sahip olduğumuz medeniyet birikimini iyi anlamak zorundayız.

Millet olarak, önemli bir bölümü gün ışığına çıkarılmayı ve değerlendirilmeyi bekleyen zengin bir bilim ve kültür mirasına sahip bulunuyoruz. Bu mirasın daha görünür ve yararlanılır kılınması, bugünkü ve gelecekteki bilimsel performansımız ve ulusal hedeflerimize ulaşmamız açısından büyük önem taşımaktadır. Tarihsel birikim ve mirasın ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi, diğer yararları yanında, bilimsel ilerleme ve yenilikçi çalışmalar için gerekli cesaret, özgüven ve motivasyona yapacağı katkı bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik ve kalkınma yarışında son iki yüzyıldır devam eden göreceli konumumuz ile geleceğe yönelik yüksek amaçlarımız dikkate alındığında, bireysel ve toplumsal düzeyde sağlıklı bir benlik/kimlik ve özgüven inşası ile güçlü bir ekosistem ve kültürün oluşturulmasına gerek olduğu ve bu konuda her Türk kurumunun katkı ve destek sağlamasının ulusal bir görev olduğu açıktır.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi, ülkemizin millî bilimler akademisi olma sorumluluğu ile Kalkınma Bakanlığı'nın mali desteğiyle 2014 yılında başlatılmıştır. Proje kapsamında Türk-İslâm medeniyeti havzasında, fen, mühendislik, Türkiyat, sosyal bilimler, dinî ilimler gibi alanlarda eski-farklı Türk lehçeleri ile diğer dillerde üretilmiş, uzman bilim insanlarımızca seçilen 100 eserin, imkân ve ihtiyaca göre transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi yapılarak yayımlanması yoluyla bilim ve kültür âleminin ve gelecek kuşakların istifadesine sunulması hedefi doğrultusunda yayınlarımız devam etmektedir.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projemiz, çok sayıda paydaşın doğrudan ve dolaylı katkı ve desteklerinin eseridir. Projemizin başlangıçtan beri Sayın Cumhurbaşkanımızca desteklenmesi ve 2018 yılı başından itibaren resmen Cumhurbaşkanlığı himayelerine alınmış olması, Akademimiz açısından büyük bir onur ve teşvik kaynağı olmuştur. Bilime ve projemize verdikleri çok değerli destek ve yüksek himayeleri için Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a kalbî şükranlarımızı arz ediyorum.

Bugüne kıyasla oldukça kısıtlı koşullarda bilimsel mirasımızı oluşturan eserleri kaleme alan bilim ve kültür tarihimizin kahramanlarını rahmet ve şükranla yad ediyorum. Bu eserlerin çoğaltılması, saklanması ve bugüne ulaşmasında rol alan isimsiz kahramanları da saygıyla anıyorum.

Eserlerin transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi ve tahlilini yaparak günümüzün ve geleceğin okuyucu ve araştırmacılarına ulaşmasını sağlayan bilim insanlarımıza müteşekkirimiz. Yayına hazırlık ve basım sürecinde rol alan Akademi üyelerimiz, bilim insanlarımız ve çalışanlarımız ile projeye katkı sağlayan tüm paydaşlarımıza da teşekkür ediyorum. Ayrıca, Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi'nin hayata geçirilmesinde katkılarından ötürü Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar'a minnettarız.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında yayımlanan eserlerin milletimizin bilimsel ilerlemesi ve topyekûn kalkınması ile medeniyet ihyası/inşası süreci bakımından yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Muzaffer Şeker

TÜBA Başkanı

Dr. Öğretim Üyesi Ümmügülsüm Filiz Bayram

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

filiz.bayram@msgsu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3350-1261

Kahramanmaraş'ta 1971 yılında doğdu, ilkokul eğitimini Kahramanmaraş Atatürk İlkokulu'nda, ortaokul eğitimini Siirt Ortaokulu'nda, lise eğitimini Kahramanmaraş Lisesi Matematik Bölümü'nünde tamamladı. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde, üniversite eğitimine devam etti, 1994 yılında üniversiteyi okul birincisi olarak bitirerek mezun oldu. Yüksek Lisans eğitimini, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde "456 Numaralı Elbistan Şer'iyye Sicili H. 1302/1308 (M. 1885/1891) Transkripsiyon ve Değerlendirme" konulu tezini hazırlayarak 2002 yılında bitirdi. Bu yıldan itibaren özel dersane, okul ve devlet okullarında tarih ve İngilizce öğretmeni olarak çalıştı. 2007 yılında İstanbul Üniversitesi'nde doktora eğitimine başladı, "Enverî Târîhi: Üçüncü Cilt (Metin ve Değerlendirme)" adlı tezini 2014 yılında bitirerek mezun oldu. Amatör olarak Klasik Türk Sanatlarıyla ilgilenen Dr. Bayram İSMEK ve Yıldız-Şale'de minyatür ve tezhip derslerine katılmıştır. Anadolu Üniversitesi'nde Sosyoloji Bölümü'nde okumakta ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışma hayatına devam etmektedir. Evli ve iki kız çocuğu annesidir.

Dr. Assistant Professor Ümmügülsüm Filiz Bayram

Mimar Sinan Fine Arts University

filiz.bayram@msgsu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3350-1261

She was born in Kahramanmaraş in 1971. She completed her primary education at Kahramanmaraş Atatürk Elementary School, middle school education at Siirt Middle School, and high school education at Kahramanmaraş High School, specializing in Mathematics. She continued her university education at Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, and graduated as the top student in 1994. She completed her Master's degree at Kahramanmaraş Sütçü İmam University with a thesis titled "456 Numbered Elbistan Sharia Register H. 1302/1308 (A.D. 1885/1891) Transcription and Evaluation" in 2002. Since then, she has worked as a history and English teacher in private tutoring centers, schools, and public schools. In 2007, she started her doctoral studies at Istanbul University and completed her thesis titled "Enverî History: Volume III (Text and Evaluation)" in 2014, obtaining her doctoral degree. Dr. Bayram, who has a hobby interest in Classical Turkish Arts, has participated in miniature and illumination courses at ISMEK and Yıldız-Şale. She is currently studying in the Sociology Department at Anadolu University and continues her professional career as an Assistant Professor at Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History. She is married and a mother of two daughters.

İçindekiler

Takdimler ve Sunuş

Özet	19
Önsöz	27
Kısaltmalar	35
Eserin Hazırlık Metodu	37
Metnin Tertip ve Tanzimi	37
Yazım Kuralları	38
Kelime Yazılışlarına Ait Bazı Özellikler	39
Âyetlerin Yazımı	40
Tarih Yazımı	40
Dipnot Düzenlemesi	41
Metnin Fiziki Özellikleri	41
Metindeki Yanlışlıklar	46
Giriş	49
Vakâyi'nüvisliğe Dair	49
1787-1792 Osmanlı-Rus Avusturya Savaşları	53

1. BÖLÜM

Vakāyi'nüvis Sadullah Enverî'nin Hayatı	59
Çocukluğu ve Eğitimi	59
Görevleri	61
Sadullah Enverî'nin Vakāyi'nüvislik Görevleri	67
Sadullah Enverî'nin Vefatı	73
Karacaahmet Mezarlığında Sadullah Enverî'nin Kabri ve Aile Sofası	75
Vakāyi'nüvis Tarihlerinde Sadullah Enverî'nin Vefatı Bahsi	79
Sadullah Enverî'nin Eserleri, Tarihçiliği, Şairliği, Dili, Üslûbu ve Etkileri	82
Sadullah Enverî'nin Tarihçiliği	89
Şairliği	93
<i>Enverî Târîhi</i> 'nin Kaynak Olarak Kullanılması	105

2. BÖLÜM

Enverî'nin Vakāyi'namesi ile İlgili Bilgiler	131
<i>Enverî Târîhi</i> 'nin Muhtevası	133
<i>Enverî Târîhi</i> 'nin Nüshaları	139

3. BÖLÜM

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi 1787-1792 (H. 1201-1206)	163
Üçüncü Cildin Kaynakları	172
<i>Enverî Târîhi</i> 'nin Üçüncü Cildinin Çağdaş Eserler	190
<i>Enverî Târîhi</i> 'nin Önemi ve Günümüz Eserlerine Kaynaklık Etmesi	198

Metin	231
--------------------	-----

Değerlendirme	861
---------------------	-----

Kaynakça	865
----------------	-----

Ekler	877
-------------	-----

Dizin	887
-------------	-----

Table of Contents

Preface

Abstract	23
Foreword	31
Abbreviations	35
Text's Preparation Method	37
Composition and Arrangement of the Text	37
Writing Rules	38
Spelling of Special Words	39
Spelling of Verses	40
Historiography	40
Footnote Editing	41
Text's Physical Qualities	41
Errata in the Text	46
Introduction	49
About Chroniclers	49
1787-1792 Ottoman-Russian Austrian Wars	53

SECTION I

The Life of Chronicler Sadullah Enverî	59
Childhood and Education	59
Employment	61
Enverî's Chronicler Duties	67
Death Of Sadullah Enverî	73
Grave and Family Place of Sadullah Enver in Karacaahmet Cemetery	75
Sadullah Enverî's Death in Chronicler Histories	79
Sadullah Enverî's Accounts, History-Writing, Poesy, Wording and Influences	82
Enverî's History	89
His Poesy	93
Enverî's History As A Source	105

SECTION II

Data About Enverî's Chronic	131
The Content of Enverî's History	133
Copies Of Enverî's History	139

SECTION III

The Third Volume of Enverî's History 1787-1792 (H. 1201-1206)	163
Sources of the Third Volume	172
Contemporaries of The Third Volume of Enverî's History	190
The Significance of Enverî's History and its Influence as a Source on Modern Studies	198

Text	231
-------------------	-----

Conclusion	861
------------------	-----

References	865
------------------	-----

Appendices	877
------------------	-----

Index	887
-------------	-----

Özet

Bu çalışmada Osmanlı Devleti tarihi ile ilgili temel kaynaklardan biri olan *Enverî Târîhi*'ne ait üçüncü cildin transkripsiyonu yapılmış ve eserin muhtevası farklı bölümler şeklinde değerlendirilerek hazırlanmıştır. Eserde yer alan ve M. 1786/1787-1791/1792 (H. 1201-1206) yıllarını kapsayan konular yapılan ayrıntılı ve kapsamlı çalışmalarla düzenlenmiştir. Çalışmamız sırasında elde ettiğimiz yeni bilgileri önceki bilgilerle harmanlayarak kitabımızı araştırmacıların kolaylıkla yararlanabileceği kullanışlı bir eser haline getirmeyi hedefledik.

Araştırma sırasında öncelikle *Enverî Târîhi*'nin üçüncü cildine ait yurt içinde ve yurt dışında bulunan değişik nüshalar bir araya getirildi ve transkripsiyon çalışması yapıldı. Bu cilde ait mevcut nüshaların karşılaştırılması sırasında tespit edilen eksiklikler ve farklılıklar belirtilerek metin bütünlüğü tesis edilmeye çalışıldı. Değerlendirme ve transkripsiyon çalışmaları sonucunda 1787-1792 Osmanlı-Rus Avusturya Savaşlarını ayrıntılarıyla anlatan *Enverî Târîhi*'nin metin ve tahlili tamamlanmış oldu.

Eserin değerlendirme aşaması, “Hazırlık Metodu”, “Vakâyi'nüvis Sadullah Enverî”, “Sadullah Enverî'nin Eserleri”, “*Enverî Târîhi*'nin Kaynak Olarak Kullanılması”, “Enverî'nin Tarih Kitabıyla İlgili Bilgiler”, “*Enverî Târîhi*'nin Üçüncü Cildi”, “Üçüncü Cildin Çağdaş Eserler”, “*Enverî Târîhi*'nin

Önemi ve Günümüz Eserlerine Kaynaklık Etmesi” gibi konular temel alınarak hazırlanmıştır. Bu bölümlerden sonra esere ait orijinal fihrist de dahil olmak üzere metnin transkripsiyonu yapılmış, bu sırada karşılaşılan nüsha farkları ve gerekli açıklamalar dipnotlara eklenerek izah edilmiştir.

Çalışmamızın “Metnin Tertip ve Tanzimi” başlığında fiziki düzenlemelerle ilgili nasıl bir yöntem takip ettiğimize dair açıklama getirilmiştir. Kitabın kurgusuna dair gerekli açıklamalar, eserin bu alanında yer alan konu başlıklarının altında izah edilmiştir.

Vakāyi’nüvis kurumuyla ilgili genel bilgiler kitabımızın “Vakāyi’nüvisliğe Dair” konu başlığında yer almaktadır. Ayrıca kitabın içeriğini oluşturan 1787-1792 “Osmanlı-Rus Avusturya Savaşları” başlığıyla, Osmanlı-Rus Avusturya savaşlarını hatırlatıcı özet bilgiler de eklenmiştir.

İlk bölüm, Sadullah Enverî'nin biyografik bilgilerinden oluşmaktadır. Bu bölümde, Enverî'nin hayatıyla ilgili arşiv belgelerinden elde edilen veriler diğer vak'anüvislerin ve araştırmacıların yazdıklarıyla birleştirilerek yazarın biyografisi daha güçlü hale getirilmiştir. Böylece, çalışmamıza müellifin hayatı ve yaptıklarıyla ilgili daha önce yazılan bilgilerin yanı sıra yeni bilgiler de eklenmiştir. *Enverî Târîhi*'nin birinci cildine ait Saffet Çalışkan'ın doktora çalışması ve ikinci cildine ait Hikmet Çiçek'in doktora çalışması bu bölümde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Her iki çalışma son derece değerlidir ve çalışmamıza birçok konuda katkı sağlamıştır. Ayrıca Hüseyin Sarıkaya'nın *Vâsıf Târîhi* ve Seydi Vakkas Toprak'ın *Nurî Târîhi*'yle ilgili hazırladıkları kitaplarında, müellifin biyografisinde yer alan mühim bilgiler çalışmamıza dahil edilmiştir.

İkinci Bölümde, Enverî'nin üç ciltlik tarih kitabı tanıtılmış, Eserin birinci, ikinci ve üçüncü ciltleri ve esere ait bilinen nüshalar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca *Enverî Târîhi*'ni kullanan Osmanlı tarihçilerinden ve eserlerinden

de bahsedilerek karşılaştırmalar yapılmış, eserler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar somut bir şekilde ortaya konulmuştur. Böylece yapılan mukayesenin objektif olup olmadığına dair okuyucunun aklına gelebilecek soru işaretleri bertaraf edilmek istenmiştir.

Üçüncü bölümde, üçüncü cildin 1787-1792 (H. 1201-1206) yıllarına ait olayların içeriklerine dair özet bilgiler yer almaktadır. Burada ilk olarak kitaba ait beşinci, altıncı ve yedinci cüzlerin tanıtımı yapılmış daha sonra cüzlerin konuları yazıldığı yıllara göre müstakil başlıklar altında özetlenmiştir.

Üçüncü cildin kaynaklarına dair yapılan açıklamalar önemlidir ve çalışmamızın önde gelen konularından biridir. Bu konu kitaptaki bilgiler ışığında oluşturularak düzenlenmiştir. Burada yapılan çalışma sonucunda Enverî'nin eserinde herhangi bir kaynak kitap kullanmadığı devlete ait arşiv belgelerini ise yeri geldikçe eserine eklediği görülmüştür.

Savaşlar toplumda yaşayan bireyleri yakından ilgilendirdiğinden, savaşın sebebi, kiminle yapıldığı, neden başladığı, ne kadar sürdüğü gibi konularla ilgili birden fazla eserin yazılması olağandır. 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşlarıyla ilgili bu dönemde yazılan farklı eserlerden kitabın üçüncü bölümünde söz edilmiştir.

Enverî'nin kitabında döneminin siyasi olaylarının yanında, birçok konuda günümüz için ehemmiyetli ve kullanılmaya değer bilgiler bulunmaktadır. Bu açıklamamıza bağlı olarak sosyal bilimlerin farklı alanlarındaki araştırmacıların ilgisini çekebilecek derlemeler yapılmış ve üçüncü bölüme eklenmiştir. Yer isimleri, hediyeler, köprü yapımı, zahire nakli, isyanlar ve yangınlar gibi konular bunların bir kaçıdır. Bu alan günümüzde çokça dile getirilen ve önemsenen disiplinler arası çalışmalara katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Ekler bölümünde, okuyuculara yazmalara ait nüsha örnekleri sunulmuştur. Bu örnekler, okuyuculara farklı nüshalarla

ilgili fikir vermek amacıyla eklenmiştir. Ayrıca eserde yer alan menzil noktaları ışığında 1787-1792 Osmanlı-Rus Avusturya savaşı sırasında Osmanlı ordusunun güzergâhını gösteren bir harita hazırlanmıştır. Yine bu bölümde nüsha örneklerine ait bir tablo da bulunmaktadır. Aslında tez çalışmamız sırasında farklı konularla ilgili birçok tablo hazırladık, okuyucuyu yormamak adına hazırlanan bu tabloları çalışmamıza eklemedik. Tabloları merak edenler, doktora tezimize başvurarak bu bilgilere ulaşabilirler.

Abstract

In this study, the transcription of the third volume of *Enverî Târîhi*, which is one of the fundamental sources of Ottoman Empire history, has been carried out, and the content of the work has been organized into different sections. The topics covering the years 1786/1787-1791/1792 (H. 1201-1206) in the book have been arranged through detailed and comprehensive research. As a result, we aimed to create a useful work that researchers can easily benefit from by blending the new information we obtained during our study with the existing knowledge.

During the research process, the different copies of the third volume of *Enverî Târîhi*, found both domestically and internationally, were collected, and a transcription process was conducted. While comparing the available copies of this volume, the identified omissions and differences were indicated, and efforts were made to establish the text. As a result of the evaluation and transcription work, the text and analysis of *Enverî Târîhi*, which provides a detailed account of the 1787-1792 Ottoman-Russian-Austrian Wars, have been completed.

The evaluation phase of the work has been completed including the topics such as Preparation Method, Chronicler Sadullah Enverî, Sadullah Enverî's Works, Using Enverî's History as a Source, Information About Enverî's History Book, Third

Volume of Enverî's History, Contemporary Works of the Third Volume, Importance of Enverî's History and a Source for Today's Works. Following these sections, the text, including the original index of the work, was transcribed, and any issues encountered during the transcription process were explained through footnotes.

In the section titled "Composition and Arrangement of the Text" in our study, we provide an explanation of the method we employed for the physical arrangement of the text. Under the relevant subject headings in this section, we also provide necessary explanations about the structure and organization of the book.

The Chroniclers section in our book provides general information about the institution of chronicler. It gives an overview of their role and significance in historical documentation. Furthermore, in the section dedicated to the 1787-1792 Ottoman-Russian-Austrian Wars, which forms the main content of the book, relevant data pertaining to these wars is presented. This includes key events, significant developments, and relevant historical context related to the Ottoman-Russian-Austrian Wars during the specified time period.

The first section consists of Sadullah Enverî's biographical information. In this section, the data obtained from archival documents related to Enverî's life is combined with the writings of other historians and researchers to strengthen the author's biography. As a result, new information has been added to our study, in addition to the previously written information about the author's life and accomplishments. The doctoral thesis of Saffet Çalışkan on the first volume of *Enverî Târîhi* and the doctoral thesis of Hikmet Çiçek on the second volume have been extensively utilized in this section. Both works are highly valuable and have contributed to our study in various aspects. Furthermore, significant information regarding the author's biography from Hüseyin Sarıkaya's book on *Vâsıf Târîhi* and

Seydi Vakkas Toprak's book on *Nurî Târîhi* has been included in our study.

In the Second Chapter of our book, we provide an introduction to Enverî's three-volume history book. We delve into the details of each volume, examining their content and structure. Additionally, we conduct a comprehensive analysis of the known copies of Enverî's work. Furthermore, we explore how other Ottoman historians have utilized Enverî's History in their own works. We highlight the works of these historians and compare them with Enverî's History, presenting both the similarities and differences in a clear and objective manner. By doing so, we aim to address any potential doubts or concerns that readers may have regarding the objectivity of the comparisons. Overall, this chapter aims to provide a thorough understanding of Enverî's history book, its volumes, and its relation to other works of Ottoman historians, ensuring a comprehensive and unbiased examination of the subject matter.

The third chapter contains summary information about the contents of the events of the third volume of 1787-1792 (H. 1201-1206). Here, firstly, the fifth, sixth and seventh sections of the book were introduced, and then the subjects of the sections were summarized under separate headlines according to the year they were written.

The explanations about the sources of the third volume are one of the leading subjects of our evaluation study and thus are important. This subject has been organized in the light of the information in the book. As a result of the research conducted here, it is observed that Enverî did not use any book in his work, but added the official archive documents of the court to his work when necessary.

Since wars are closely related to individuals living in society, it is usual that there is more than one work on subjects such as the cause of the war, with whom it was fought, why it started,

and how long it lasted. Various accounts written in this period about the 1787-1792 Ottoman-Russian and Austrian wars are mentioned in the third part of the book.

In Enveri's book of history, besides the political and specific events of the period, there are also important and useful data applicable to today on many subjects. Based on this explanation, compilations that may attract the attention of researchers in different fields of social sciences have been made and added to the third section. Topics such as place names, gifts, bridge construction, grain transfer, riots and fires are a few of them. This field has been prepared in order to contribute to the interdisciplinary studies that are widely mentioned and given importance today.

In the appendices section, sample copies of manuscripts related to the topic have been provided to give readers an idea of different versions. These samples have been included with the intention of providing insight into various editions for the readers. Additionally, a map illustrating the route of the Ottoman army during the 1787-1792 Ottoman-Russian-Austrian War, based on the points of the route, has been prepared and included in the work. Furthermore, a table presenting sample copies of manuscripts is also present in this section. Although we have prepared several tables on different topics during our thesis research, we have not included them in the study to avoid overwhelming the readers. Those interested in these tables can refer to our doctoral thesis to access this information.

Önsöz

Bu çalışma, Vakāyi'nüvis Sadullah Enverî'ye ait üç ciltten oluşan Osmanlı Tarihi'nin 67/1 numaralı Ali Emîrî nüshası esas alınarak hazırlanan üçüncü cildin transkripsiyonu ve değerlendirmesidir. Üç cüz şeklinde hazırlanmış bu cilt 1787-1792 (H. 1201-1206) yıllarına ait askeri, siyasi ve sosyal olayları kapsamaktadır.

XVIII. yüzyıl başlarında Dîvân-ı hümâyûn kalemleri arasında ortaya çıkan vakāyi'nüvislik müessesesi Osmanlı saltanatının sonuna kadar devam etmiş resmî bir kurumdur. Devlet tarihçileri olarak da anılan vakāyi'nüvisler, yaklaşık iki asır boyunca imparatorlukta meydana gelen olayları günü gününe not ederek ciltler halinde ve birbirinin devamı niteliğinde, kapsamlı eserler meydana getirmişlerdir.

Vakāyi'nüvisler tarafından oluşturulan eserler yazıldıkları dönemin en kapsamlı tarihî eserleri olarak birinci elden kaynaklardır. Bu alanda önemli araştırmalar yapan Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu, vakāyi'nüvis eserlerin çalışılması gerekliliği üzerinde özellikle durmuştur.

Vakāyi'nüvislerin yazdığı eserlerin günümüz tarihçiliğine kazandırılması, çoğunlukla akademik çevrelerce yapılan çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gelenek doğrultusunda yaptığımız değerlendirme ve transkripsiyonla çok sayıda

arařtırmacının faydalanabileceđi bir eseri akademik dűnyaya kazandırmayı hedefledik. Ayrıca deđerlendirme bűlűműműde ayrıntılı bir řekilde incelenen eserin bilim dűnyasına yapacađı katkılarını neler olabileceđi konularına da deđindik.

Rusya ve Avusturya savařlarını konu alan I. Abdűlhamid'in son dűnemi ve III. Selim'in ilk dűnemine ait olayları ihtivű eden *Enverű Tűrűhi*'nin űçűncű cildi, Osmanlı Devleti tarihinin yaklařık beř yıllık bir bűlűműnű gűnűműze tařıtmaktadır. Birçok konuda ayrıntılı bilgiler içeren bu eser alanda hissedilen eksiklik ve bořlukların bir kısmının doldurulmasına yardımcı olacađı dűřűncesiyle tercih edilmiřtir.

Çalıřmamızda űncelikle *Enverű Tűrűhi*'nin űçűncű cildine ait yurt içindeki ve yurt dıřındaki nűshaları tespit edilmiř, sonra da bunlar içerisinden Ali Emirű Kűtűphanesi'ne ait 67/1 numaralı nűsha esas alınarak eserin tamamı transkript edilmiřtir. Transkript edilen metin, eserin bilinen diđer nűshalarıyla karřılařtırılmıř bu çalıřma sonucu ortaya çıkan farklılıklar hazırlanan metne eklenmiřtir. Yapılan alıřmalar esnasında eserin műellif nűshasına rastlanamamıřtır.

Eserin ilk bűlűműnde, Enverű'yle ilgili biyografik bilgiler verilmiř ve konu műstakil bařlıklar altında incelenmiřtir. İkinci bűlűműde, eser hakkında genel bilgilere yer verilmiřtir. űçűncű bűlűműde ise űçűncű cilde ait űzellikler ayrıntılı bir řekilde incelenmiř ve eserin içerisinde yer alan farklı konulara dair dađınık halde bulunan bilgiler műstakil bařlıklar altında deđerlendirilmiřtir. Dűrdűncű bűlűm, űçűncű cildin transkripsiyonlu metnini içermektedir. Ekler bűlűműnde Batı'ya dűzenlenen seferler sırasında Osmanlı ordusunun izlediđi gűzergűhi gűsteren bir harita mevcuttur.

Çalıřmamız uzun ve meřakkatli bir sűre sonunda hazırlandı. Bu sűrete benden bilgilerini esirgemeyen deđerli arkadařlarımla ve aile yakınlarımla desteklerini gűrdűm. Eserdeki, ayetler, Arapça ve Farsça řiirler, gűzel sűzler ve dualarla ilgili gerekli

açıklamalar beni aştığından bu konuların imla, tercüme ve kaynak kontrollerini yapan İSAM Arşiv Görevlisi Sait Kaya-
cı'ya, Farsça şiiirleri kontrol eden mesai dostum Gülseren Azar
Nasırabadi'ye, İngilizce çevirilerinin kontrolünü yapan değerli
mesai arkadaşım Bekir Sadık Topalođlu'na ve kızım Defne
Şeyma Bayram'a teşekkür ediyorum. Yardımları ve anlayışları
için İSAM Kütüphane Müdürü Mustafa Birol Ülker Bey'e,
Müdür Yardımcıları Recep Yılmaz Bey ve Cemil Cahit Can
Bey'e ve bütün İSAM personeline teşekkürlerimi sunuyorum.
Karacaahmet Mezarlığı Kontrol Birimi çalışanlarına samimi
tavırlarından dolayı, Anadolu Yakası Mezarlıklar Müdürlüğü
1. Bölge Kontrol Şefi Özgür Güğercin ve Güvenlik Görevlisi
Osman Yılmaz'a yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

İnsan hayatına güzel dokunmak nadir bulunan önemli vasıf-
lardan biridir. Hayatıma dokunan, bana akademik çalışma
yolunu açan, desteđini her zaman üzerimde hissettiđim çok
kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet Taşağlı'a teşekkürlerimi
sunmanın yanında kendisine her zaman minnettar olacağımı
belirtmek isterim. Eserin doktora tez çalışması süresi sırasında
sabrı, hoşgörüsü ve öğretileriyle danışmanlığımı yapan kıy-
metli hocam Prof. Dr. Mahmut Ak'a, ders dönemimde bana
çok değerli katkı sağlayan saygıdeğer hocalarım, Prof. Dr.
İdris Bostan'a, Prof. Dr. Feridun Emecen'e, Prof. Dr. Fikret
Sarcaođlu'na, Prof. Dr. Abdülkadir Özcan'a, Prof. Dr. Erhan
Afyoncu'ya en içten saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Kitabımızı yayına hazırlayan Türkiye Bilimler Akademisi
Başkanı Prof. Dr. Muzaffer Şeker Bey başta olmak üzere
bütün TÜBA çalışanlarına teşekkür ediyorum. Kitabımızın
kontrolünü sağlayan Prof. Dr. Mustafa Çiçekler ve Doç. Dr.
Turgay Anar'a değerli katkılarından ve zahmetlerinden dolayı
ayrıca teşekkür ederim. Bu süreçte özenle iletişimini sağ-
layan Duygu Erol Hanım'a ve kitabımızın tasarımını yapan
Murat Acar Bey'e emeklerinden dolayı gönülden teşekkürle-
rimi eklemeliyim.

Sözlerimi bitirirken, bana maddi manevi her zaman destek olan annem Sadiye Korkarer'e, ağabeyim Mustafa Can Korkarer'e, eğitim hayatımızı paylaştığımız, diğer yarım, ikiz gibi büyüdüğüm sevgili kızkardeşim Dr. Serap Korkarer'e, eşim Mehmet Şerif Bayram ve küçük kızım Zeynep Bayram'a kısaca aileme teşekkür ederim. Ayrıca bana organize olmayı, disiplinli olmayı ve yaptığım işte iyi olmayı öğreten yaşarken çok anlamadığım babamı sevgi ve şükranla anıyorum. Uzun bir süreç sonucunda tamamlanabilen bu eserin hazırlanmasında katkısı olan herkese teşekkür etmeyi vefa kavramını önemseyen biri olarak eklemek istiyorum.

Dr. Ümmügülsüm Filiz Bayram

13 Nisan 2023, Üsküdar/İstanbul

Foreword

This study is the transcription and evaluation of the third volume of Chronicler Sadullah Enverî, which is prepared based on Ali Emîrî's copy numbered 67/1 of Ottoman History. The third volume of Enverî's History, includes the events of the last period of Abdülhamid I. and the first period of Selim III., which is about the wars of Russia and Austria, carries about five years of the Ottoman Empire history to the present day. Organized in three parts, this volume covers the military, political and social events of the years 1787-1792 (H. 1201-1206).

The institution of chronicler, emerged among the pens of the Dîvân-ı hümâyûn at the beginning of the 18th century. It was an official institution that continued until the end of the Ottoman reign. Chroniclers, also known as state historians, recorded the events that took place in the empire day by day and produced comprehensive works in volumes as a continuation of each other.

History books written by chroniclers are first-hand sources of their period. Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu states as a result of his studies that it is important to bring the dates of vekâyi'nüvis into today's historiography. With this understanding, the works are mostly prepared by academic circles.

Our book is a continuation of these studies. In line with this tradition, we also carried out evaluation and transcription work. With this study, we aimed to bring a work that the researcher can benefit from to the academic world. In addition, we also touched upon the contributions of the work, which was examined in detail in our evaluation section, to the world of science.

In our study, firstly, the domestic and foreign copies of the third volume of Enverî's History were obtained and the copy of Ali Emîrî Library numbered 67/1 was transcribed. The transcribed text was compared with other known copies of the work and the differences that emerged as a result of this study were added to the prepared text. During these studies, the author's copy of the work could not be found.

Our book has been prepared in sections. In the first chapter, biographical information about Enverî is given and the subject is explained under separate headlines. In the second chapter, we present general information about the work. In the third chapter, the features of the third volume were examined in detail and the scattered information on different subjects were evaluated under separate headlines. The fourth chapter contains the transcribed text. The map showing the route followed by the Ottoman army during this expedition is in the appendices.

Our book was prepared at the end of a long and painstaking process. I have seen the support of my dear friends and relatives from my family who have not spared their knowledge from me in this process. Since the necessary explanations about the Arabic and Persian poems and prayers are out of my field, I thank Sait Kayacı, İSAM Archive Officer, who checked the spelling, translation and source of these subjects and my colleague Dr.Gülseren Azar Nasrabadi, who reviewed the Persian poems, for their contributions. I would

like to thank my dear colleague Bekir Sadık Topalođlu and my daughter Defne Şeyma Bayram, who checked the English translations. I would like to extend my respects to ISAM Library Director Mustafa Birol Őlker, Deputy Director Recep Yılmaz and Cemil Cahit Can, and all ISAM personnel for their assistance and understanding. I would also like to thank the staff of the Karacaahmet Cemetery Control Unit for their sincere attitude, the 1st Regional Control Chief of the Anatolian Side Cemeteries Directorate, Özgür GŐgercin, and the Security Officer Osman Yılmaz for their assistance.

Touching people's lives is one of the rare important qualities. I would like to express my sincere thanks to my very esteemed teacher Prof. Dr. Ahmet TaŐađlı, who touched my life, opened the way for me to study academically, and whose support I always felt. I would like to express my respect, love and gratitude my dear mentor, who was my esteemed advisor during the doctoral thesis of the work, to Prof. Dr. Mahmut Ak, my esteemed professors who made a very valuable contribution to my work during my lecture period, to Prof. Dr. İdris Bostan, Prof. Dr. Feridun Emecen, Prof. Dr. Fikret Sarıcaoğlu, Prof. Dr. AbdŐlkadir Özcan and Prof. Dr. Erhan Afyoncu.

While I would like to thank all the staff of the Turkish Academy of Sciences who contributed to the preparation of our book, I would also like to point out the valuable contributions of Academy President Prof. Dr. Muzaffer Şeker, Prof. Dr. Mustafa ŐiŐek and DoŐ. Dr. Turgay Anar. I would like to add my sincere thanks to Ms. Duygu Erol, who provided meticulous communication during this process, and Mr. Murat Acar, who designed our book, for their efforts.

As I end this foreword, I would like to thank my mother Sadiye Korkarer, who has always supported me financially and morally, my brother Mustafa Can Korkarer, my sister the beloved with whom we shared our educational life, my other

half, the dear one I grew up with like a twin Dr. Serap Korkarer, my husband Mehmet Şerif Bayram, my little daughter Zeynep Bayram, in short, my family who were with me during the preparation of this work. I also memorialize my father with love and gratitude, who taught me to be organized, disciplined and good at what I do. Although I didn't get along well when my father was alive. I would like to offer my thanks to everyone who contributed, as someone who cares about the concept of fidelity.

Dr. Ümmügülsüm Filiz Bayram

April 13, 2023 Üsküdar/İstanbul/Turkey

Kısaltmalar

- A. RSK : Bâb-ı Âsafî Ru'ûs Kalemî
AE : Ali Emîrî
B : Bölümü
bkz. : Bakınız
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c. : Cilt
cz. : Cüz
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
dvm. : Devamı
E. : Efendi
ed. : Editör
FD : Ferit Develliođlu
H. : Hicri
HH. : Hatt-ı Hümâyûn
IRCICA : İslam Tarih Sanat ve Kùltür Araştırma Merkezi
İA. : Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
İ.A.E. : İstanbul Araştırmaları Enstitüsü
İÜEF : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakùltesi Tarih Dergisi
İÜNYK : İstanbul Üniversitesi Nadir Yazmalar Kùtùphanesi
İÜKTYB : İstanbul Üniversitesi Kùtùphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü
KT : Kâmûs-ı Türkî

M.	: Miladi
M.K.	: Milli Kütüphane
NB	: Nationale Bibliothek
nr.	: Numara
RH	: Redhouse
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
YRH	: Yeni Redhouse
SK	: Süleymaniye Kütüphanesi
SKHE	: Süleymaniye Kütüphanesi-Hâlet Efendi
SKYTE	: Süleymaniye Kütüphanesi-Yahya Tevfik Efendi
SKEE	: Süleymaniye Kütüphanesi-Esat Efendi
ss.	: Sayfa sayısı
TA	: Türk Ansiklopedisi
TAD	: Türklük Araştırmaları Dergisi
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TCYK	: İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmalar Kataloğu
TOEM	: Tarihi Osmanî Encümeni Mecmûası
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
t.y.	: Basım Tarihi Yok
TYB	: Türkçe Yazmalar Bölümü
vb.	: ve benzerleri
vd.	: ve diğerleri
vr.	: varak
Yay.	: Yayınları, Yayıncılık
Y.evi	: Yayınevi
yay. haz.	: yayına hazırlayan
yy.	: yüzyıl